

محمد حسن نبوی

فعالیت‌های فرهنگی مساجد

با توجه به نیازهای امروز بحث خواهیم کرد.

فعالیت‌های فرهنگی

مساجد فعال از جهت فرهنگی به صورت مهم‌ترین پایگاه فعالیت‌های دینی در فضای جامعه تأثیر عمیق و ژرف داشته، معادلات فرهنگی اطراف خویش را به سود عبودیت الهی تغییر می‌دهند و این امر در صورتی است که مدیران مساجد خصوصاً روحانیون به خوبی از جایگاه معنوی مسجد در مسیر بایسته آن سود جویند.

فعالیت‌های فرهنگی دینی در مساجد می‌تواند از تنوع بسیاری

در بحث‌های مربوط به فرصت‌های تبلیغی، به اماکن و فضاها تبلیغ رسیدیم و در مجله شماره ۵۳ بیان شد که بهتر است فضاها تبلیغی در مسجد مستمرکز شده، بودجه‌های مردمی به سوی مسجد سوق داده شود. در این راستا مطالبی درباره اهمیت و جایگاه مسجد بیان گردید و مباحثی در مورد مدیریت و کارگزاران مسجد مطرح شد. همچنین در مجله شماره ۵۵ بحث اداره مسجد به طور گذرا مورد توجه قرار گرفت.

در این مقاله با عنایت الهی به فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی مساجد،

۲. عبادت فردی

یکی دیگر از مسائل عبادی که می‌تواند در فرهنگ تأثیر جدی داشته باشد، ترویج پرستش، عبادت، نیایش و توبه فردی و خلوت کردن آدمی با خدای خویش در خانه معبود است.

این سنت حسنه که در صدر اسلام مورد اهتمام فراوان مسلمانان بوده، امروزه در بین ما خیلی کم رنگ شده است و به ندرت دیده می‌شود شخصی برای مناجات با معبود به صورت فردی به مسجد پناه برده، نماز حاجت بخواند، به نیایش با پروردگار خویش بپردازد، و از گناهان خویش توبه کند؛ از اینرو بسیار بجاست که این سنت پسندیده توسط مبلغان گرامی احیاء گردد.

۳. قرائت قرآن

یکی از فعالیتهای عبادی دارای تأثیر فرهنگی فراوان، خواندن قرآن در مساجد است که این امر هم از توجّه گسترده برخوردار نبوده است؛ البته اخیراً در برخی از مساجد بعد از نماز عشاء یک صفحه از قرآن به صورت گروهی خوانده می‌شود. گرچه این

برخوردار بوده، به تناسب نیاز مندیهای منطقه، نوع مخاطبان و... دارای متغیرهای فراوان باشد؛ لیکن در اینجا از باب نمونه برخی از فعالیتهای فرهنگی مساجد را گوشزد می‌نماییم.

ذکر این نکته ضروریست که برخی از کارکردهای مثبت مسجد جنبه عبادی دارد، لیکن با توجّه به تأثیر انکارناپذیر این عبادات در فرهنگ اجتماعی و تصحیح زیرساختهای فرهنگی جامعه و آثار مثبت تربیتی آن، در مقوله فعالیتهای فرهنگی مطرح می‌گردد.

۱. نماز جماعت

یکی از مهم‌ترین فعالیتهای عبادی - فرهنگی مساجد، برقراری نماز جماعت در سه نوبت صبح، ظهر و شب می‌باشد.

ائمه جماعتی که به نماز جماعت در سه نوبت اهتمام جدی دارند، در فعالیتهای دیگر مسجد هم از موفقیت بیشتری برخوردارند.

اگر نماز جماعت منظم بوده، حواشی بیش از حد نداشته باشد، توسط مردم مورد استقبال قرار می‌گیرد.

حرکت زیبا و ارزشمند است لیکن با حدّ بایسته، فاصله بسیار دارد.

۴. سخنرانی

از صدر اسلام تاکنون همراه با نیایش در مساجد، بیان معارف دین مطرح بوده است. پیامبر ﷺ خود به این امر مهم توجه داشته‌اند و در طول تاریخ اسلام مساجد محل نشر معارف دینی بوده است و اکنون نیز مبلغان دینی به بیان عقاید، احکام، اخلاق، مسائل سیاسی اسلام و... پرداخته، مردم را با اعتقادات و وظایف شرعی خود آشنا می‌سازند.

۵. آموزش قرائت نماز و قرآن

از آنجا که طبق فتاوی مراجع شیعه لازم است نماز به عربی صحیح خوانده شود، از مهم‌ترین اموری که باید مبلغان محترم به آن بپردازند تصحیح قرائت نماز است. برای دستیابی به این هدف می‌توان با تشکیل گروه‌های متعدد به سرپرستی کسانی که قرائت آنان کاملاً مورد تأیید است، همه مردان، زنان، کودکان و جوانان را مورد آموزش قرار داد.

همچنین می‌توان با تشکیل

کلاسهای آموزش قرآن و تجوید، از سویی قرائت قرآن را ترویج نمود و از سویی دیگر قرائت نماز افراد را تصحیح کرد.

ناگفته نماند که برای ایجاد انگیزه در بسین مردم، ابتدا لازم است در سخنرانیهای عمومی احکام مربوط به قرائت نماز برای مردم بیان شود، سپس از آنان دعوت شود تا در جلسات تصحیح قرائت نماز شرکت کنند.

همچنین رعایت حدود سنّ و شخصیت مخاطبان در این حرکت لازم است؛ زیرا برخی حاضرند قرائت خود را بار و حانی تصحیح کنند، اما اگر گفته شود که در بین مردم یا در جلسات نزد افراد دیگر انجام دهند، از این امر خودداری خواهند کرد.

۶. تفسیر قرآن

مهم‌ترین منبع معارف اسلام، قرآن مجید است که مساجد با پرداختن به آن اصلی‌ترین وظیفه را انجام می‌دهند.

پرداختن به قرآن و تفسیر چندین مزیت دارد:

الف. صرف ارتباط با قرآن

الْمَسَاجِدِ لِيَلْقُرْآنَ؛^۱ پیامبر خدا ﷺ فرمودند: به هر کس که شنیدید در مساجد شعر می‌سراید، بگویید: خدا دهانت را بشکند، مساجد فقط برای قرآن ایجاد شده است.»

۷. دعا و نیایش

گرچه در مساجد باید زمانهایی با سکوت کامل همراه باشد تا افراد بتوانند به دور از هیاهو و با آرامش به خود بیاندیشند و با خدای خود خلوت کرده، به راز و نیاز بپردازند؛ اما در برخی از موارد هم می‌توان با خواندن دعا به صورت جمعی و با بیان و توضیح فرزهایی از دعا، روحیه معنوی را در مردم تقویت کرد.

۸. مشاوره معنوی

یکی از معضلات جوانان متدین آنست که دغدغه‌های فراوان معنوی دارند که اگر راهنمایی نشوند دچار افراط و تفریط شده، گاهی به انحراف کشیده می‌شوند. اگر مبلغان زمانی را برای این امر اختصاص داده و اعلان کنند که افراد می‌توانند مثلاً یک ساعت

سازنده بوده، روح آدمی را پرورش می‌دهد. این تأثیرپذیری برای مبلغ ضروری بوده، در جهت نشر معارف دین به او کمک خواهد کرد و مبلغ بدین وسیله قبل از هر چیز به پرورش روح خود می‌پردازد.

ب. در قرآن از همه آنچه سعادت بشر در گرو آن است سخن به بیان آمده و جامع‌ترین کتاب می‌باشد. ایجاد پیوند بین مردم و قرآن، آنان را در فراز و نشیبهای اجتماعی حفظ می‌کند. در قرآن عقائد، اخلاق، تاریخ و مطالب بسیار متنوع و جذابی وجود دارد که برای مردم مفید و سازنده است.

ج. بیان مباحث قرآنی از سویی موجب افزایش علم مبلغ گردیده و از سوی دیگر سخنرانیهای او را از حالت تکراری بودن بیرون می‌برد. د. به طور کلی بهترین پایگاه طرح مباحث قرآنی مساجد بوده، باید همگان به این امر اساسی توجه داشته باشند.

امام سجاد علیه السلام می‌فرماید: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ سَمِعْتُمُوهُ يَنْشِدُ الشَّعْرَ فِي الْمَسَاجِدِ فَقُولُوا فَضَّ اللَّهُ فَاكَ إِنَّمَا تُصِيبَتْ

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۳۶۹.

گردد تا موجب وهن روحانی نشود. مبلغ می‌تواند سؤالات را گردآوری و پس از مطالعه، در هر شب به یک یا چند سؤال بپردازد و پاسخ افراد را مطرح کند.

۱۰. کلاس برای کودکان

تشکیل کلاسهای خاص برای کودکان، به مبلغ کمک می‌کند تا با زبان خاص کودک بحثی را ارائه و از این طریق زمینه ارتباط نسل آینده را با مسجد و روحانی فراهم سازد و در این راستا، نقش پذیرترین گروه انسانی را با انوار معارف اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام آشنا سازد.

۱۱. نوجوانان و جوانان

از آنجا که این قشر در معرض آسیبهای جدی اخلاقی - اجتماعی قرار دارند، با ایجاد محیط انس در مسجد و اکسینه کردن این افراد در برابر مشکلات خاص خود، می‌توان آنان را در اقیانوس زلال معارف دینی حفظ کرده، از انحراف آنان جلوگیری نمود.

۱۲. کتابخانه و نوارخانه

مدیران مسجد می‌توانند با ایجاد کتابخانه و نوارخانه دینی و با حفظ دقیق

به غروب آفتاب هر روز برای مشاوره معنوی، عبادی، به صورت فردی یا گروهی بنابر میل خود مراجعه کنند، می‌تواند ضمن ایجاد انس بیشتر با روحانی، زمینه ساز اصلاح حرکت‌های خداجویانه مردم باشد.

برای دستیابی به نتایج مثبت، مبلغ باید ابتدا گوش شنوا داشته و سنگ صبور باشد و بعد از شنیدن کامل سخنان و شناخت دقیق مشکل، به راهنمایی مردم با توجه به دستورات دینی بپردازد.

در مواردی که مبلغ در راهنمایی خود با مشکل مواجه شد، باید به مراجعه کننده بگوید: من درباره سؤال شما باید مطالعه کنم و سپس پاسخ شما را بگویم.

۹. جلسات پرسش و پاسخ

یکی از فعالیتهای دیگر مساجد، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ است. در این جلسات که به صورت عمومی برگزار گردیده و می‌تواند یک شب از شهای هفته به آن اختصاص یابد، پس از طرح سؤال توسط مردم، روحانی به پاسخگویی می‌پردازد. این برنامه باید با ظرافت و دقت برگزار

بسیاری برخوردار است.
 اگر مبلغان ضمن تقویت بسیج، از این
 جاذبه بهره برده و جوانان را به مسجد
 متمایل سازند، می‌توانند از این نیرو در
 موارد ذیل با کنترل و نظارت استفاده کنند:
 الف. امر به معروف و نهی از منکر با
 تبیین احکام آن و کنترل دقیق فعالیتها؛
 ب. آماده سازی نیروهای مدافع
 انقلاب و ارزشهای دینی؛
 ج. برگزاری اردوهای زیارتی یا
 تفریحی با رعایت دقیق قوانین مربوطه؛
 د. تشکیل جشنها، عزاداریها،
 مسابقات قرآن و...؛
 هـ. به کارگیری نیروهای فرهنگی
 بسیج برای جذب افراد منحرف و تلاش
 جهت فردسازی با نظارت و دقت لازم.
 مواردی که ذکر گردید، بخشی از
 فعالیتهای فرهنگی است که می‌تواند در
 مساجد انجام گردد؛ لیکن شما می‌توانید به
 تناسب و وضعیت فرهنگی، سیاسی،
 اقتصادی و اجتماعی منطقه، روشهای
 دیگری را اضافه نموده، در جهت ارتقاء
 فرهنگ دینی گامهای مؤثری برداشته،
 زمینه ساز ظهور مولا و مقتدایمان امام زمان
 روحی له الفداء گردید.

حدود شرعی، از این طریق زمینه هدایت و
 رشد معنوی گروهی را فراهم سازند.
 مبلغ باید با دقت فراوان کتابهای
 مسجد را زیر نظر داشته باشد تا مسجد
 پایگاه نشر کتابهای انحرافی و ترویج باطل
 نگردد.
 همچنین در نوارخانه فقط نوار
 سخنرانیهای بزرگان دین باشد؛ زیرا اگر به
 دنیای موسیقی راه یافت، کنترل مجاز و
 غیر مجاز و مشروع و غیر مشروع کار
 دشواری خواهد بود.

۱۳. ارتباط با کانونهای جمعیتی

مبلغ با ایجاد ارتباط بین مسجد و
 کانونهای جمعیتی؛ مانند ورزشگاهها،
 مدارس و... و دعوت از آنان برای حضور
 در برنامه‌های مسجد، می‌تواند بین
 گروههای اجتماعی و مسجد پیوند ایجاد
 کرده، از این طریق به نشر معارف دینی
 کمک کند.

۱۴. بسیج و فرهنگ

از آنجا که جوانان دارای شور و
 احساسات خاصی هستند، علاقه‌مند به
 فعالیتهای دارای هیجان می‌باشند و بسیج با
 توجه به آموزش نظامی، میدان تیر و
 مانورهایی که دارد، برای جوانان از جاذبه